

Звернення редколегії журналу "Краєзнавство": 80 РОКІВ ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ СПІЛЦІ КРАЄЗНАВЦІВ

м.Київ 26 травня. 2005 р.

Звернення Правління Всеукраїнської спілки краєзнавців до краєзнавчого активу, всіх поціновувачів української історії, культури мови.

Минуле століття було позначене величезними епохальними змінами в світі. Історія двадцятого сторіччя до українського народу не була милосердною, в ній було чимало не лише героїчних, а й трагічних сторінок. На долю нашого народу випали три революції, остання з яких, Жовтнева, схвилювала світ, громадянська війна, білий і червоний терор, насильницька колективізація, голод, злочинні політичні репресії, що призвели до знищення еліти української нації і покалічили життя мільйонів наших співвітчизників, страшні лихоліття Другої світової війни, розв'язаної німецько-фашистськими загарбниками. В роки Великої Вітчизняної війни в 1941-1945 рр., захищаючи рідну землю, ми втратили біля десяти мільйонів своїх синів і дочок, не говорячи про колосальні руйнування і економічні збитки, завдані Україні війною.

В жорстоких кровопролитних боях з ворогом за Україну, за її свободу і незалежність боролися представники усіх республік Радянського Союзу. Для багатьох із них українська земля стала останнім притулком, в якому сплять вічним сном воїни-герої, партизани і підпільники, сини і дочки народів спільної великої батьківщини - росіяни, українці, білоруси, казахи, татари, узбеки, азербайджанці, таджики, киргизи, молдавани, латиші, литовці, естонці... Понад 28 тисяч братських і одиночних могил, 45 тис. пам'ятників і обелісків по всій Україні - страшне і хвилююче свідчення того, якою дорогою ціною була завойована свобода і довгождана Перемога над ворогом, 60-річчя якої ми урочисто відзначали 9 травня цього року. Без повного визволення України від окупантів у жовтні 1944-го, без історичної Перемоги над фашизмом в травні 1945 р. не постала б у наш час, на початку 90-х років, вільна, суверенна, незалежна Українська держава.

Вікопомною подією двадцятого століття став розпад Радянського Союзу і утворення на його уламках незалежних держав. Чотирнадцять років тому український народ на всеукраїнському референдумі в єдиному пориві ствердив своє вікове прагнення, непохитну волю — створив власну суверенну, незалежну Українську державу - державу, в боротьбі за свободу і незалежність якої, за вікове прагнення стати господарем у своєму власному домі, склали голови сотні тисяч кращих представників нашого народу. Це був акт історичної справедливості. І чим далі віддаляють нас роки від незабутнього серпня 1991 року - дня проголошення незалежності України, тим велич-

нішою і знаменнішою постає ця вікопомна подія в наших серцях, в пам'яті народній. Нам як знищю ока слід берегти незалежну Україну, примножувати її здобутки, все робити для того, щоб став наш народ щасливим і багатим. А це буде залежати від усіх нас, і держава Україна буде такою, якою ми її збудуємо.

Звичайно, було б несправедливо говорити, і це протирічило б реаліям, що вся історія двадцятого століття була позначена лише катаклізмами, і показувати її лише в чорних фарбах. За роки радянської влади було досягнуто чималих звершень у розвитку економіки, науки, освіти, культури. Роботящими руками нашого талановитого народу була створена потужна промисловість, ліквідовано безробіття, значно зріс матеріальний і культурний рівень наших людей. Україна воз'єднала свої землі в єдиній українській державі, стала республікою суцільної письменності і зайняла одне із провідних місць серед найбільш розвинутих країн світу. Все це - наша історія, і не потрібно її заново переписувати, як це роблять під виглядом нового бачення деякі політики та історики, треба бачити її такою, якою вона була. Не можна бачити минуле лише через призму трагічних або виключно героїчних відтінків. Історію треба знати у всій її повноті та складності, такою, якою вона була, якою її сприймали наші батьки, брати і сестри.

В розбудові української незалежної держави чи не найважливішу роль відіграють завдання формування національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу. В їх реалізації суттєвим чинником виступає історичне краєзнавство, вивчення рідного краю, яке виконує відповідальні науково-пізнавальні та виховні функції.

Як відомо, високі поняття "батьківщина", "національна гідність" починаються саме із знання рідного краю, історії села чи міста, вулиці, домівки, де людина народилась і виросла, де пройшло її дитинство. Вони передаються з покоління в покоління з молоком матері, мелодією народної пісні, багатоголоссям рідної мови.

Почуття любові до України, глибока повага до вікових народних традицій - невичерпні джерела духовності, моральності та культури сучасної людини. Знання рідного краю духовно збагачує її, виховує нездоланну відданість Вітчизні, вчить шанувати свій народ та інші народи, що здавна пліч-о-пліч жили і працювали в Україні.

Саме краєзнавство є безцінною скарбницею збереження історичного досвіду багатьох по-

колінь, всього того найкращого, що витримало випробування часом в сфері матеріальної і духовної культури. Ця скарбниця є тим своєрідним містком, який зв'язує покоління минулі з поколіннями сучасними і прийдешніми.

Як відомо, український краєзнавчий рух веде свій славетний родовід від легендарних літописців часів могутньої Київської Русі та героїчної доби козаччини, від наукових товариств, археологічних з'їздів, комісій, комітетів, аматорських гуртків. Видатні діячі науки, літератури та мистецтва, шанувальники рідної природи та культури започаткували ретельне вивчення та дбайливе збереження для майбутніх поколінь історичних, мистецьких, фольклорно-етнографічних надбань і побутово-господарських традицій рідного народу, історія становлення і розвитку якого позначена героїчними і трагічними сторінками.

Для України краєзнавство завжди було не лише міцним фундаментом історичної пам'яті, але й формою самозахисту від ударів долі. Безпрецедентні гоніння української мови й літератури царизмом загрожували українству національною смертю, і тільки самовіддані зусилля кількох поколінь українознавців підтримували в суспільстві інтерес до культури, мови, традицій українського народу. Обстоювати українські національні цінності - і в імперські часи значило свідомо піддавати свою долю неабияким випробуванням.

Ідея створення інституції, яка б займалася дослідженням регіональної історії виникла у 20-40-х рр. XIX ст. У підсумку 1843 року в Києві було створено Тимчасову комісію для розгляду давніх актів, котру зазвичай називали Археологічною, в роботі якої поряд із видатними науковцями М.Костомаровим, О.Лазаревським, О.Левицьким, М.Максимовичем, В.Іконниковим брав активну участь і наш Великий Кобзар Тарас Шевченко.

Величезне значення для становлення українського краєзнавства мала плідна діяльність Товариства Нестора-Літописця при Київському університеті святого Володимира, Одеського наукового товариства історії та старожитностей, Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові, Наукового історично-філологічного товариства при Харківському університеті, Подільського церковного історико-археологічного товариства, Товариства дослідників Волині у Житомирі та багатьох інших регіональних об'єднань поціновувачів рідного краю. Розвитку краєзнавства сприяло й проведення Археологічних з'їздів, з яких шість із п'ятнадцяти відбулися в Україні: у Києві (1874, 1899), в Одесі - 1884, Харкові - 1902, у Катеринославі - 1905, у Чернігові - 1908.

Характерно, що ця подвижницька діяльність української наукової та творчої інтелігенції заклала належний фундамент подальшого розвитку краєзнавства. Навіть у буремні роки національно-визвольних змагань українського народу, в умовах Першої світової та громадянської воєн зароджувались і функціонували численні краєзнавчі організації, які мали реальну підтримку Центральної Ради, гетьманату, Директорії. Уже 1917 року

в Києві розпочав діяльність Центральний комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва під головуванням Михайла Грушевського. Улітку того ж року з ініціативи художника Сергія Васильківського у Харкові було засноване товариство "Музей Слобожанщини". Серед вагомих справ, започаткованих у період Української революції, стало здійснення заходів щодо впорядкування могили Великого Кобзаря у Каневі, створення Національної галереї, Всеукраїнського "Шевченківського" або "Пам'яткового" музею. Як бачимо, у надзвичайно складних умовах українська інтелігенція зуміла не лише зберегти, а й реально примножити краєзнавчі традиції, зробити їх вагомим чинником ствердження національної ідеї.

Провідну роль у розвитку й організації краєзнавчої роботи взяла на себе Всеукраїнська Академія наук. Уже в першому її Статуті, затвердженому гетьманом П.Скоропадським 1918 року, йшлося, що Академія у Києві "ставить собі на меті, окрім загальних наукових завдань, виучувати сучасне і минуле України, української землі та народу".

На початку 20-х рр. плідно працювала ціла низка академічних комісій краєзнавчого профілю: Археологічна, Фольклорно-етнографічна, для складання історико-географічного словника, для складання археологічної карти України, з дослідження Софійського собору та ін. Упродовж 1922-23 рр. при ВУАН було створено Київську, Харківську й Одеську комісії краєзнавства. Одночасно виникали і громадські окружні краєзнавчі товариства: 1920 року - Ізюмське та Роменське, 1922 - Волинське та Житомирське, 1923 - Коростенське, Лубенське, Одеське, 1924 - Чернігівське, 1925 - Дніпропетровське, Луганське та Мелітопольське. Діяли і сільські товариства, як прикладом у Вільшанці на Харківщині, що налічували 60 членів, згрупованих у етнографічній, геологічній, соціально-економічній, культурно-просвітницькій секціях. Дедалі нагальніше поставало питання про організаційне об'єднання всього науково-творчого потенціалу дослідників і літописців рідного краю з усіх регіонів України, адже гостру потребу в єдиному координуючому органі відчували не тільки дослідники з наукових інституцій, а й подвижники місцевих краєзнавчих формувань. Ще в листопаді 1923 року професор Харківського Інституту народної освіти Дмитро Зеленін висунув ідею проведення Всеукраїнського зібрання краєзнавців. Вона була підтримана й іншими місцевими осередками. На основі пропозицій, що надходили від учасників регіональних з'їздів, нарад, конференцій, краєзнавчих організацій, відомих громадських і наукових діячів Укрголовнаука Наркомосу виробила "Положення про всеукраїнську нараду по краєзнавству" й утворила Організаційне бюро для її скликання з трьох осіб - М.Яворського, М.Криворотченка, О.Лазариса. 14 лютого 1925 р. питання підготовки та проведення наради розглянула президія Укрголовнауки, і заслухавши доповідь М.Яворського, ухвалила відповідне рішення. 25 березня того ж року в приміщенні Укрголовнауки відбувся розширений пленум Оргбюро, на якому було ви-

рішено підвищити статус краєзнавчого форуму до рангу конференції, визначено вісім тем доповідей і доповідачів, встановлено час проведення.

26 травня 1925 року в приміщенні Харківського ветеринарного інституту зібралося 75 представників 22 регіональних краєзнавчих осередків, губпланів, студентства, господарських, громадських організацій та установ. Серед делегатів були такі знані постаті як Дмитро Багалій, Дмитро Яворницький, Володимир Геринович, Валентин Отамановський, Микола Шарлемань, Матвій Яворський, Олександр Яната, Дмитро Зайцев, Дмитро Зеленін, Михайло Криворотченко, Олександр Лазарис, Нестор Гаморак, Віра Білецька, студент Павло Гончаренко та ін. Головну доповідь виступив секретар ВУЦВК Опанас Буценко. Серед окреслених ним завдань були: **"природничі дослідження продуктивних сил країни, опора на сільську інтелігенцію, техперсонал у містах, студентів, поширення краєзнавства на широкі кола населення"**. Далі тривали жваві дискусії про шляхи розвитку українського краєзнавства. Тридцять першого травня було утворено Український комітет краєзнавства як постійно діючий орган у складі: Яворський - голова, Криворотченко - заступник, Лазарис - учений секретар, Авдієнко, Анісімов, Ашуп-Ільзен, Боднар, Довженко Д., Крилов, Немоловський, Пилипенко, Яната й інші.

Конференція прийняла звернення до всіх краєзнавчих формувань, в якому зокрема, йшлося: **"Перша Всеукраїнська конференція з краєзнавства була першою спробою виявити краєзнавчі сили УСРР, зробити перший підсумок досягнень, здобутих уже в краєзнавчій роботі, з'ясувати умови роботи та перспективи її, об'єднати краєзнавчі сили України. Конференція показала силу і життєдайність краєзнавчого руху."** Завдяки зусиллям діячів УКК були зроблені певні кроки в дослідженні історії населених пунктів України, вивченні промислових і сільськогосподарських підприємств, розробці наукових засад пам'яткоохоронної роботи, залученні до краєзнавчої роботи широких кіл громадськості, до речі, на початку 30-х років в Україні було понад 30 тисяч активних краєзнавців. 8 січня 1927 року УКК на своєму засіданні розглянув питання про випуск журналу "Краєзнавство" і ухвалив: "приступити до видання періодичного органу в розмірі 2 друкованих аркушів з тиражем в 2000 примірників з поданим програмом". Було обрано редакційно-видавничу комісію в складі Дубняка, Криворотченка, Левицького, Немоловського, Янати. А програм окреслював завдання журналу "а) допомогти низовим краєзнавчим осередкам і окремим краєзнавцям в їхній щоденній роботі; б) об'єднати розпорошені організації, надати плановості їхній роботі і ввести цю роботу в певне русло".

Та, на превеликий жаль, недовгим був період, справедливо названий істориками зоряним часом українського краєзнавства. В умовах активного формування тоталітарної системи, панування вульгарно-соціологічних схем, демократичний за своїм характером краєзнавчий пошук, студіювання окре-

мих регіонів не вкладалися в тогочасні концепції радянської історії, не узгоджувалися з монопольними претензіями кремлівських ідеологів до істини. Саме це і стало однією з причин масових незаконних репресій в середовищі самовідданих дослідників рідного краю. Звинувачені в українському буржуазному націоналізмі, ідеалізації патріархальщини, зв'язках з міфічними контрреволюційними організаціями численні краєзнавчі осередки були розгромлені, випуск журналу й інших краєзнавчих видань припинено, зруйновано величезну кількість унікальних пам'яток історії та культури, знищено музейні експозиції, а найактивніші діячі краєзнавства стали жертвами політичних репресій. Фактично було репресовано весь український краєзнавчий рух.

За дефініцією "репресоване краєзнавство" стоять тисячі скалічених життів людей, єдиною провинкою яких була любов до власного, українського народу.

Підсумовуючи вклад у довоєнні роки в розвиток краєзнавства, ми віддаємо належне і складаємо шану подвижникам і організаторам, ученим і аматорам, тим першим хоробрим дослідникам, які стояли біля витоків краєзнавчого руху в ті складні часи; імена тих, які за велінням серця чесно служили відродженню України, навічно закарбовані в пам'яті народній.

Упродовж майже шести десятиліть діяльність УКК замовчувалася в історичній літературі.

Поступове відродження краєзнавства відбувається у повоєнні роки, коли знову почали створюватися місцеві краєзнавчі осередки. Ще не закінчилась Вітчизняна війна, а Уряд України в кінці 1944 року прийняв постанову про увічнення пам'яті синів і дочок нашої Вітчизни, що загинули в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками в роки Великої Вітчизняної війни. Турбота про збереження священних могилок воїнів, партизан і підпільників, спорудження пам'ятних знаків полеглим на рідній землі, тим, хто відстояв свободу і незалежність Батьківщини в боротьбі з фашизмом - стала патріотичним покликом нашого народу, тисяч ентузіастів-краєзнавців. Важливе значення для відродження українського краєзнавчого руху, його наукових, громадських і шкільних форм, мало залучення понад 100 тисяч літописців-дослідників рідного краю до роботи над випуском "Історії міст і сіл Української РСР" у 26 томах. Загальний обсяг цієї титанічної праці, яка започаткувала новий напрям у вітчизняній історіографії та досі не має аналогів у світі, становив 2360 авторських аркушів, у томах вміщено 1340 статей з історіями обласних і районних центрів та інших значних населених пунктів, 8619 статей про всі селища міського типу та центри сільрад, вміщено 9 тисяч ілюстрацій. Другим важливим напрямом відродження краєзнавства став громадський рух за увічнення в усіх областях найбільш видатних звичайних подій, пов'язаних з історією українського козацтва та створення Державного історико-культурного заповідника на острові Хортиця, що був одним із центрів славетної Запорозької Січі.

Згуртуванню краєзнавчого активу, залученню громадськості до збереження історико-культурної спадщини рідного народу сприяло створення 1966 року з ініціативи наукової та творчої інтелігенції - людей небайдужих до долі народних скарбів - Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. У розвитку краєзнавства, його наукових основ велике значення мало створення 1979 року в структурі академічного Інституту історії України відділу історичного краєзнавства, на який серед інших завдань покладалася підготовка "Зводу пам'яток історії та культури". Саме з ініціативи цього відділу було започатковане проведення Всеукраїнських наукових конференцій з історичного краєзнавства. Перші чотири з них відбулися у Полтаві, Вінниці, Чернігові та Миколаєві. Їхні учасники настійно порушували питання про відновлення централізованої інституції типу Українського комітету краєзнавства, але вже у вигляді творчої спілки дослідників і літописців рідного краю.

Із здобуттям Україною незалежності значно посилювався інтерес усіх верств суспільства до першовитоків і джерел своєї історії. До вивчення рідного краю, історії його міст і сіл потягнулися сотні тисяч ентузіастів, котрі хочуть всебічно знати, хто ми є в Україні суціль, чий ми діти і якою була наша минувшина далека і близька.

На хвилі демократичних перетворень, національного піднесення суспільства 27 березня 1990 року у Києві відбувся I Всеукраїнський краєзнавчий з'їзд, який мав статус установчого для Всеукраїнської спілки краєзнавців - повноправної спадкоємиці традицій, впроваджених свого часу Українським комітетом краєзнавства. Відповідно до затвердженого з'їздом Статуту основне завдання її діяльності - виховання у громадян почуття національної самосвідомості, глибокої поваги до історії, культури, мови, традицій українського народу, а також інших народів, пов'язаних з ним своєю долею, шанобливе ставлення до скарбів рідної природи та культури. За 15 років існування Спілкою здійснено цілу низку масштабних заходів, передусім проведено II та III з'їзди та сім Всеукраїнських наукових краєзнавчих конференцій у Кам'янці-Подільському, Луцьку, Черкасах, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку та Хмельницькому. Через понад півстоліття після закриття відновлено випуск журналу "Краєзнавство", започатковано Всеукраїнську краєзнавчу премію імені Дмитра Яворницького, засновано довгострокову програму "Пам'ять втрачених сіл", випущено у світ ґрунтовні збірники "Репресоване краєзнавство", "Збережемо твою славу", "Краєзнавці України", і, враховуючи творчий доробок обласних організацій, — сотні найменувань краєзнавчої літератури, виявлено ініціативу щодо створення науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією". За поданням правління Спілки найактивніші подвижники краєзнавства отримали ордени та почесні звання, відзначені почесними грамотами Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, низки державних і громадських організацій, стали Почесними членами Спілки.

Багато зроблено українськими краєзнавцями для гідного увічнення ратного народного подвигу у роки Великої Вітчизняної війни. У містах і селах вони дбайливо доглядають 28 тисяч братських і одиночних могил, 45 тисяч пам'ятників і обелісків по всій Україні, беруть активну участь у створенні Книг Пам'яті. Особливо пошвавилася ця робота в період підготовки до 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників та 60-річчя нашої Перемоги.

За роки незалежності України, особливо за останній період, відбувся справжній ренесанс краєзнавчого руху та регіональних досліджень, свідками й учасниками яких ми є сьогодні. В Україні активізувалася робота науково-громадських, просвітніх організацій і товариств, що очолили краєзнавчий рух. Авангардну роль у ньому відіграє Всеукраїнська спілка краєзнавців, відроджена на новій основі. Показником цього стало те, що в Україні за 12 років незалежності проведено приблизно 400 міжнародних, всеукраїнських, регіональних, обласних науково-краєзнавчих конференцій, симпозіумів, круглих столів, котрі, як правило, закінчувалися виданням книг, брошур, наукових збірників, що сьогодні складають величезну енциклопедію, літопис "малі історії", де на основі нових архівних документів розкривається регіональна історія з позицій історичної правди і об'єктивності, заповнюються чимало "білих лакун", відкриваються невідомі досі події та факти минувшини, повертаються із забуття прізвища реабілітованих її діячів, які були викреслені з пам'яті народної.

Відзначаючи ювілейну дату - 80-річчя Українського комітету краєзнавства, підсумовуючи зроблене, ми зобов'язані сконцентрувати увагу і на невирішених питаннях, на тих основних завданнях, які постають перед Всеукраїнською спілкою краєзнавців у найближчий час. Основним нашим завданням має стати безумовне виконання Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 10 червня 2002 р. Це важливий документ, справжній дороговказ для всіх причетних до краєзнавчого, руху людей. У ній підбито підсумки самодіяльного громадського руху вчених-краєзнавців, відзначено здобутки краєзнавства 20-30-х рр., національно-культурних ініціатив 50-60-х рр. Особливий наголос зроблено на досвіді видання "Історії міст і сіл". Активізація краєзнавчої роботи в останні роки, зазначається в програмі, виявилася у появі видань з різних проблем регіонального краєзнавства, посиленні уваги до цих проблем з боку академічної науки та музеїв, проведенні багатьох загальноукраїнських і регіональних конференцій з питань історичного краєзнавства. Водночас у програмі зазначено, що краєзнавство й досі залишається недостатньо розвиненою галуззю науки, про що свідчить відсутність загальнотеоретичних розробок у цій сфері, а також узагальнюючих праць з окремих напрямів краєзнавства. Звертається увага на невідповідність сучасним вимогам інформаційного забезпечення. І що особливо прикро констатувати - у програмі йдеться про

брак належної координації осередків Всеукраїнської спілки краєзнавців, залучених до краєзнавчої роботи установ, окремих дослідників. У програмі чітко визначені її мета й завдання. Першочерговими визначено удосконалення науково-методичної бази краєзнавства, посилення наукової обґрунтованості краєзнавчих розробок, сприяння формуванню у громадян усвідомлення своєї відповідальності за збереження та примноження духовних скарбів. У числі пріоритетних завдань - нове видання "Історії міст і сіл", енциклопедичного довідника "Історичні міста України", інших довідників і путівників. Особливий наголос зроблено на забезпеченні видання ґрунтовних дослідницьких праць з історії українського краєзнавства, розробленні відповідної термінології, необхідності чіткого визначення історико-культурних регіонів України, складанні бібліографії краєзнавства. Програма підкріплена детально розробленими заходами щодо її виконання, в яких зокрема йдеться про створення загальнонаціонального банку даних про історію населених пунктів, розробку науково обґрунтованої програми розвитку та діяльності громадських музеїв, вивчення питання про запровадження спеціальності "Регіональна історія" при присудженні наукових ступенів. Передбачено розробку програми з курсу "Краєзнавство" для вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, загальноосвітніх шкіл, удосконалення підготовки та перепідготовки фахівців з краєзнавства. Я вважаю, що розгортання в школах краєзнавчої роботи - одне із наших першочергових завдань.

Я гадаю, що немає потреби наголошувати, яке величезне значення має краєзнавство, пізнання рідного краю для виховання учнівської молоді, студентства, дітей. Не буде перебільшенням сказати, що саме краєзнавство і народознавство повинні стати основою в проведенні навчальної та виховної роботи серед учнівської молоді в суверенній Українській державі.

Як відомо, свого часу Міністерство освіти разом з творчими спілками та Українським фондом культури розробило і затвердило спеціальне положення про рух учнівської молоді України щодо збереження і примноження традицій, звичаїв та обрядів народу, під назвою "Моя земля - земля моїх батьків".

Програма руху, девіз якого: "Мій край - моя історія жива", передбачала забезпечення широкого комплексу дій з розгортання краєзнавчої роботи, спрямованої на глибоке вивчення рідної мови, історії краю, пам'яток культури та природи, коріння гносеології свого роду, вивчення природи - історії землеробства, природокористування, вивчення пісенно-поетичної спадщини, традицій, звичаїв, обрядів, інструментарію свого краю, національного одягу, народної архітектури та побуту, народних ремесел, що є основою відродження національної культури українського народу. У рамках руху "Моя земля - земля моїх батьків" та туристсько-краєзнавчої експедиції "Краса і біль України" правління Спілки активно співробітничав з Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді. Разом було проведено

Міжнародний форум юних українців-краєзнавців "До берегів відродження", наукову конференцію "Свята спадщина", присвячену Великій Перемозі. В цілому, зроблено немало.

З огляду на майбутнє, важливе значення матиме вирішення проблем, пов'язаних з викладанням краєзнавства в навчальних закладах. Нам здається, що учні шкіл і студенти всіх вузів, незалежно від їх профілю, повинні вивчати курс краєзнавства (народознавства), чи, припустимо, киевознавство, знати першовитоки своєї історії. Для цього нам з вами, і, перш за все, вченим, слід зайнятися підготовкою для шкіл і вузів програм, підручників, посібників, іншої літератури з краєзнавства та народознавства.

Тепер справа за нами, за конкретними кроками й активними діями усього краєзнавчого загалу щодо виконання всіх завдань, записаних в урядовій програмі. Насамперед потрібно вжити заходів з організаційного зміцнення краєзнавчих осередків, всемірного покращення їх роботи. Вони мають бути створені в усіх містах і районах. Це основна вимога статуту нашої Спілки і з'їзду. Як відомо, III з'їзд Спілки визначив творчий статус ВСК. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба привести Статут Спілки на всеукраїнському та регіональному рівнях у відповідність до статутів творчих спілок, здійснити перереєстрацію членів краєзнавчих об'єднань, подбати про створення надійної матеріальної бази для краєзнавства, визначитися з випуском регіональних періодичних видань.

І, звичайно ж, головна наша справа - підготовка багатотомної енциклопедії з історії міст і сіл України на новій концептуальній основі, на значно збагаченій документальній базі. Це оновлене видання повинно красномовно засвідчити перед усім світом, що ми - велика нація, що, незважаючи на жорстокі удари долі впродовж багатьох століть український народ зберіг свою ментальність, культуру, традиції, зробив величезний внесок у світову цивілізацію. Видання багатотомної історії міст і сіл має дати могутній поштовх для подальшого розвитку краєзнавства, сприяти національно-патріотичному вихованню нашого народу, показати, що природні, соціально-економічні, етнографічні та побутові особливості, притаманні кожному регіону України - Волині і Слобожанщині, Буковині і Таврії, Поділля і Придніпров'ю, Поліссю і Карпатам, Причорномор'ю і Приазов'ю - неначе шматочки смальти лише збагачують багатобарвне мозаїчне панно нашої соборної Держави, на теренах якої міститься географічний центр Європи. Засади миру та злагоди в нашому суспільстві нещодавно переконливо продемонстрував світові помаранчевий Майдан Незалежності, де зібралися представники всіх без винятку куточків України. Важко переоцінити і просвітницьке значення майбутнього видання, адже цілком зрозуміло, що маркуртські та сепаратистські настрої виникають у головах, переобтяжених стереотипами мислення, тих індивідумів, хто нічого іншого не знає про правдиву, без міфологізованих імперських нашарувань, історію своєї рідної землі. Підготовка цієї фундаментальної праці на початку XXI століття має стати для нас і

професійних науковців, і громадських літописців, почесним і найбільш відповідальним обов'язком. Немає сумніву, що під час її створення нас зрозуміють, і буде надана підтримка керівництва країни, Міністерства культури і туризму, Міністерства освіти і науки, вищих навчальних закладів, органів місцевого самоврядування, Національної академії наук України, Української академії історичних наук, творчих спілок і громадських організацій, архівів, бібліотек, музеїв. Адже краєзнавчі дослідження тому й користуються такою популярністю в народі, що відгукуються на найтонші порухи людської долі. Далеко не кожна галузь науки здатна так органічно поєднати минуле, сучасне та майбутнє, відкрити нове у начебто давно відомому, промовляти безпосередньо до сердець. Обличчя України, її авторитет у світі чималою мірою залежатиме від того наскільки уважно вона ставитиметься до своєї історико-культурної спадщини і як швидко й ефективно примножуватиме свої духовні надбання. Усі ми спільним загалом повинні прикласти чимало зусиль, аби краєзнавство було високо піднесене в Українській державі, а добре ім'я невтомного, безкорисливого дослідника і літописця рідної землі було оточене належною увагою і звучало гордо.

Історія людства всіх країн і народів, як відомо, свідчить про те, що міцність кожної нації, її існування ґрунтуються на патріотизмі, духовності, на любові її народу до своєї історії та культури. Відродженню історичної пам'яті, духовності і національної гідності повинні сприяти історична наука та її складова - історичне краєзнавство. Саме наша Спілка, як записано в її Статуті, має виховувати у громадян почуття національної свідомості, глибокої поваги до своєї історії, культури, мови, традицій українського народу й інших народів, пов'язаних з ним своєю долею, шанобливого ставлення до скарбів рідної природи.

У наш нелегкий час, коли Україна поступово підводиться з колін, особливо тепер ми повинні ще раз замислитись над тим, як повніше, ефективніше використати могутній потенціал історичного краєзнавства для національно-патріотичного виховання нашого народу й особливо молоді. А це залежатиме від нас, нашої наполегливої праці, наших ефективних зв'язків з державними інституціями, науковими установами та громадськими організаціями, і, передовсім, з інститутами гуманітарного профілю НАН України, міністерствами освіти і науки, культури і мистецтв, від нашої організаторської роботи щодо виконання положень, записаних у Статуті Всеукраїнської спілки краєзнавців, і, врешті, від допомоги державних органів у центрі і на місцях, їхнього ставлення до нашої роботи, до історико-культурної спадщини. Усі основні положення та

завдання щодо розвитку історичного краєзнавства на 2000-2010 роки затверджені у відповідних Указах Президента і постанові Уряду України. Втілити їх у життя - наш почесний обов'язок.

Шлях, пройдений краєзнавством з початку дев'яностих років, як і шлях українського народу, був нелегким, але хвилюючим.

Попереду в нас - велика, почесна і відповідальна робота щодо зміцнення і розвитку нашої молоді суверенної держави, відродження її правдивої історії.

В наші дні, коли відроджується суверенна Українська держава, разом з нею відроджується і набирає сили Всеукраїнська спілка, спілка дослідників і шанувальників рідного краю. Ми пишаємося з того, що саме ми, сучасні краєзнавці, є законними спадкоємцями всього того доброго і чесного, що було створено нашими попередниками за минулі роки. Будьмо ж і надалі гідними продовжувачами славних традицій українського краєзнавства, цієї науки про малу вітчизну, про її історію, культуру, традиції, біля колиски якої стояли видатні представники нашого народу. Віддамо ж всі свої сили, знання, енергію розбудові незалежної України, відродженню історичної пам'яті і духовності нашого народу.

В розгортанні краєзнавчої роботи ми маємо добрих побратимів і однодумців в особі багатьох наукових установ, громадських організацій, державних органів. З цієї високої трибуни від імені правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, я закликаю міністерства і відомства України, наукові і навчальні заклади, творчі спілки і громадські організації до дружнього співробітництва на широкій ниві дослідження історії "малої батьківщини".

Дозвольте з цієї високої трибуни щиро і щиро подякувати усім членам правління, керівникам місцевих осередків Спілки, тисячам і тисячам справжніх подвижників - дослідникам духовних і матеріальних скарбів рідної землі: науковцям, викладачам вузів і студентам, шкільним вчителям, музейчикам, бібліотекарям, архівістам, працівникам закладів культури, організаторам туристсько-екскурсійної роботи, діячам літератури та мистецтва, журналістам, які переважно на громадських засадах, за покликом серця повсякденно створюють для майбутніх поколінь правдивий історичний літопис кожного куточка нашої Батьківщини.

Усі ми спільним загалом повинні прикласти чимало зусиль, аби краєзнавство у його науковій, громадській і шкільній формах було високо піднесене в Українській державі, а добре ім'я невтомного, безкорисливого дослідника малої батьківщини було оточене належною увагою і звучало гордо. Це залежатиме, передусім, від нас - учених і аматорів, від нашої наполегливості, самовідданої праці на цій благородній ниві.

Summary:

The appeal of All-Ukrainian Union of regional geographers to the regional geography board, all those who respect Ukrainian history, culture and language.